

QUESTIONNAIRE FOR XVIIIth CONGRESS OF THE CONFERENCE OF EUROPEAN CONSTITUTIONAL COURT

I. GENERAL PART: CATALOGUES OF HUMAN RIGHTS AND FUNDAMENTAL FREEDOMS

I.I International catalogues of human rights (ECHR, UDHR and ICCPR)

- **In your country, what is the constitutional position/characteristic/legal force of international treaties protecting human rights?**

Pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją (toliau – Konstitucija) Lietuvos Respublika, įgyvendindama užsienio politiką, vadovaujasi visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis, siekia užtikrinti šalies saugumą ir nepriklausomybę, piliečių gerovę ir pagrindines jų teises bei laisves, prisideda prie teise ir teisingumu pagrįstos tarptautinės tvarkos kūrimo (135 straipsnio 1 dalis), o tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas (toliau – Seimas), yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis (138 straipsnio 3 dalis).

Aiškindamas šias Konstitucijos nuostatas, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – ir Konstitucinis Teismas) yra pažymėjęs:

Pirma, Seimo ratifikuotos tarptautinės sutartys įgyja įstatymo galią (1995 m. sausio 24 d. išvada, 1995 m. spalio 17 d., 2006 m. kovo 14 d., 2014 m. kovo 18 d. nutarimai). Analizuodamas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) atitiktį Konstitucijai, Konstitucinis Teismas taip pat yra pažymėjęs, kad ratifikuota ir įsigaliojusi EŽTK taps sudedamąja Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalimi ir turės būti taikoma kaip ir Lietuvos Respublikos įstatymai (1995 m. sausio 24 d. išvada).

Antra, Konstitucijoje įtvirtintas principas, kad Lietuvos Respublika laikosi sava valia priimtų tarptautinių įsipareigojimų, gerbia visuotinai pripažintus tarptautinės teisės principus, suponuoją tai, kad tais atvejais, kai nacionalinės teisės aktuose (*inter alia* įstatymuose ar konstituciniuose įstatymuose, išskyrus pačią Konstituciją) nustatomas toks teisinis reguliavimas, kuris konkuruoja su nustatytoju tarptautinėje sutartyje, turi būti taikoma tarptautinė sutartis (2006 m. kovo 14 d. 2006 m. gruodžio 21 d., 2012 m. rugsėjo 5 d., 2014 m. kovo 18 d. nutarimai). Doktrininė nuostata, kad Seimo ratifikuotos tarptautinės sutartys įgyja įstatymo galią, negali būti aiškinama kaip reiškianti, esą Lietuvos Respublika gali nesilaikyti savo tarptautinių sutarčių, jeigu jos įstatymuose ar konstituciniuose įstatymuose yra nustatytas kitoks teisinis reguliavimas negu nustatytasis tarptautinėmis sutartimis (2006 m. kovo 14 d., 2006 m. gruodžio 21 d., 2012 m. rugsėjo 5 d., 2014 m. kovo 18 d. nutarimai).

Trečia, Lietuvos nacionalinės teisės sistemoje ratifikuotos tarptautinės sutartys turi atitikti Konstituciją. Konstitucijos 7 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Negalioja joks įstatymas ar kitas aktas, priešingas Konstitucijai.“ Šioje konstitucinėje nuostatoje įtvirtintas Konstitucijos viršenybės principas reikalauja, kad tarptautinių sutarčių nuostatos neprieštarautų Konstitucijos nuostatomis (2012 m. rugsėjo 5 d. nutarimas).

Šiame kontekste taip pat paminėtinos oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos, susijusios su konstituciniu pagarbos tarptautinei teisei principu.

Pirma, konstitucinis pagarbos tarptautinei teisei principas, t. y. principas *pacta sunt servanda*, reiškia imperatyvą sąžiningai vykdyti pagal tarptautinę teisę, *inter alia* tarptautines sutartis, prisiimtus Lietuvos Respublikos įsipareigojimus. Pagarba tarptautinei teisei yra konstitucinė vertybė (2014 m. sausio 24 d. nutarimas) ir neatskiriama konstitucinio teisinės valstybės principo, kurio esmė – teisės viešpatavimas, dalis (2014 m. sausio 24 d., 2014 m. kovo 18 d. nutarimai, 2016 m. gegužės 16 d. sprendimas, 2016 m. gruodžio 22 d. nutarimas).

Antra, Lietuvos valstybė, pripažindama tarptautinės teisės principus ir normas, šalies gyventojams negali taikyti iš esmės kitokių standartų; save laikydama lygiateise tarptautinės bendrijos nare, ji savo valia pripažįsta šiuos principus ir normas, jos papročius, dėsningai integruojasi į pasaulio kultūrą ir tampa natūralia jos dalimi (1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas). Lietuvos įstatymai negali nustatyti žemesnių standartų negu nustatytieji pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas (2014 m. kovo 18 d. nutarimas).

Trečia, esant Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties ir Konstitucijos nuostatų nesuderinamumui, iš Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalies Lietuvai kyla pareiga tokį nesuderinamumą pašalinti *inter alia* atsisakant atitinkamų tarptautinėje sutartyje nustatytų tarptautinių įsipareigojimų vadovaujantis tarptautinės teisės normomis arba darant atitinkamas Konstitucijos pataisas (2014 m. kovo 18 d. nutarimas).

Be to, Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją negali būti daromos tokios Konstitucijos pataisos, kuriomis būtų paneigti Lietuvos Respublikos tarptautiniai įsipareigojimai ir kartu – konstitucinis principas *pacta sunt servanda*, jeigu tų tarptautinių įsipareigojimų neatsisakoma vadovaujantis tarptautinės teisės normomis (2014 m. sausio 24 d. nutarimas).

Šio atsakymo kontekste taip pat pažymėtina, kad Seimas 1991 m. kovo 12 d. priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos prisijungimo prie Tarptautinės žmogaus teisių chartijos dokumentų“. Šiuo nutarimu nutarta prisijungti, be kita ko, prie Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto (toliau – TPPTP) ir įsipareigota laikytis Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos. Paminėtina ir tai, kad Lietuvos Respublika laikytis Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos buvo įsipareigojusi ir Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracija¹.

Seimas 1995 m. balandžio 27 d. priėmė įstatymą „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, jos ketvirtojo, septintojo ir vienuoliktojo protokolų ratifikavimo“.

Kartu atkreiptinas dėmesys, kad Konstitucinis Teismas 1995 m. sausio 24 d. yra pateikęs išvadą dėl EŽTK (dar iki jos ratifikavimo Seime) atitikties Konstitucijai. Įvertinęs pareiškėjo nurodytas EŽTK ir jos protokolo nuostatas, Konstitucinis Teismas padarė išvadą, kad jos neprieštarauja Konstitucijai. Šioje išvadoje pabrėžta EŽTK, kaip ypatingo tarptautinės teisės šaltinio, atliekančio tokią pat funkciją kaip ir konstitucinės žmogaus teisių garantijos, reikšmė. Be to, Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad EŽTK aiškinanti Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) jurisprudencija, kaip teisės aiškinimo šaltinis, taip pat yra svarbi Lietuvos teisės aiškinimui ir taikymui (*inter alia* 2000 m. gegužės 8 d., 2004 m. gruodžio 29 d., 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimai).

¹ Žr. Lietuvos Respublikos įstatymą „Dėl Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracijos“. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracijos tekstą anglų kalba žr. leidinyje *Lithuanian Constitutionalism. The Past and the Present*, Vilnius, 2017. Prieiga per internetą: <https://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2017/12/lithuanian-constitutionalism.pdf>, p. 418–420.

- **What mechanism is used to invoke the international treaties in national court decision-making?**

Kaip minėtina, Seimo ratifikuotos tarptautinės sutartys yra taikomos kaip ir Lietuvos Respublikos įstatymai; jomis yra remiamasi Lietuvos ordinariniuose (bendrosios kompetencijos ir administraciniuose) teismuose.

- **Is it possible to invoke the direct effect of the international catalogues of human rights? If so, please describe the mechanism.**

Žr. atsakymus į pirmesnius du šio klausimyno klausimus.

I.II Supranational catalogues of human rights (the Charter)

- **Is the Charter a point of reference to review the constitutionality of legal rules and/or decisions of public authorities, be it directly (a formal point of reference in some EU member states) or indirectly by “radiating” through the national catalogues (a substantive point of reference in other states)?**

Atsakant į pateiktą klausimą, yra aktualūs konstituciniai Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje pagrindai. Lietuvos Respublikos narystė Europos Sąjungoje konstituciškai įtvirtinta Lietuvos Respublikos konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ (toliau – Konstitucinis aktas). Seimas 2004 m. liepos 13 d. priėmė įstatymą, kuriuo Konstitucija buvo papildyta šiuo aktu, taip pat papildant Konstitucijos 150 straipsnį. Pagal Konstitucijos 150 straipsnį Konstitucinis aktas yra Konstitucijos sudedamoji dalis.

Pagal Konstitucinio akto 1 straipsnį Lietuvos Respublika, būdama Europos Sąjungos valstybe nare, dalijasi ar patiki Europos Sąjungai valstybės institucijų kompetenciją sutartyse, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, numatytoje srityse ir tiek, kad kartu su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis bendrai vykdytų narystės įsipareigojimus šiose srityse, taip pat naudotųsi narystės teisėmis. Pagal Konstitucinio akto 2 straipsnį Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis; jeigu tai kyla iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, Europos Sąjungos teisės normos taikomos tiesiogiai; teisės normų kolizijos atveju jos turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus.

Atsižvelgdamas į šias Konstitucinio akto nuostatas, Konstitucinis Teismas 2018 m. gruodžio 14 d. nutarime pažymėjo, kad iš Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalies², konstitucinio teisingumo principo kylanti teismo pareiga vadovautis teise ir tinkamai ją taikyti apima ir pareigą vadovautis Europos Sąjungos teise ir tinkamai ją taikyti.

Šiame kontekste taip pat pažymėtina, kad, aiškindamas nurodytus konstitucinius Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje pagrindus, Konstitucinis Teismas akcentuoja visateisį Lietuvos Respublikos, kaip Europos Sąjungos narės, dalyvavimą Europos Sąjungoje. Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad visateisis Lietuvos Respublikos, kaip Europos Sąjungos narės, dalyvavimas joje yra Tautos suverenios valios pareiškimu grindžiamas konstitucinis imperatyvas, Lietuvos

² Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai.“

Respublikos visateisė narystė Europos Sąjungoje yra konstitucinė vertybė (2014 m. sausio 24 d., 2015 m. lapkričio 19 d. nutarimai, 2016 m. gegužės 16 d. sprendimas, 2018 m. gruodžio 14 d. nutarimas); konstitucinis visateisio Lietuvos Respublikos dalyvavimo Europos Sąjungoje imperatyvas suponuoja ir konstitucinį Lietuvos Respublikos įsipareigojimą tinkamai įgyvendinti Europos Sąjungos teisės reikalavimus (2017 m. gruodžio 20 d. sprendimas, 2018 m. gruodžio 14 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas 2018 m. gruodžio 14 d. nutarime taip pat pažymėjo, kad iš Konstitucijos, *inter alia* jos 109 straipsnio 1 dalies, konstitucinio teisingumo principo, konstitucinio visateisio Lietuvos Respublikos dalyvavimo Europos Sąjungoje imperatyvo, Konstitucinio akto 1, 2 straipsnių, kyla teismo pareiga, siekiant tinkamai aiškinti Europos Sąjungos teisės nuostatas, kurios taikytinos jo nagrinėjamoje byloje, kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą (toliau – ESTT) su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, kai jam kyla abejonių dėl šių Europos Sąjungos teisės nuostatų aiškinimo ar galiojimo. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžė, jog tam, kad būtų veiksmingai įgyvendinta asmens teisė į teisminę savo pažeistų konstitucinių teisių ir laisvių gynybą, būtina, kad teismas, siekdamas byloje priimti teisingą, motyvuotą ir pagrįstą sprendimą, kilus abejonėms dėl byloje taikytinos Europos Sąjungos teisės aiškinimo ar galiojimo, tinkamai vykdytų konstitucinę pareigą kreiptis į ESTT su prašymu priimti prejudicinį sprendimą³.

Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs ir tai, kad Europos Sąjungos teisė yra Lietuvos Respublikos teisės, *inter alia* Konstitucijos, aiškinimo šaltinis tose srityse, kuriose pagal Konstitucinio akto 1 straipsnį Lietuva dalijasi ar patiki Europos Sąjungai valstybės institucijų kompetenciją (2017 m. gruodžio 20 d. sprendimas, 2019 m. sausio 11 d. nutarimas), taip pat kad ESTT jurisprudencija, kaip teisės aiškinimo šaltinis, yra svarbi Lietuvos teisės aiškinimui ir taikymui (*inter alia* 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas, 2017 m. gruodžio 20 d. sprendimas).

Šiame kontekste pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas, savo baigiamuosiuose aktuose aiškindamas Konstitucijos nuostatas, remiasi Europos Sąjungos teise, įskaitant Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją, ir ją aiškinančia ESTT praktika.

- **Does the human rights case law of the Court of Justice of the European Union serve as guidance for the interpretation and application of the national catalogues in your country by general courts, or as a source for judicial law-making?**

Žr. atsakymą į pirmesnę klausimą.

- **Is the national impact of the Charter conditioned, in constitutional terms, by its essentially equivalent degree of protection afforded, or as the case may be in the EU member states, is conditioned by making a request for preliminary ruling with the Court of Justice of the EU?**

Žr. atsakymą į pirmesnę klausimą.

---

³ Šiame kontekste paminėtina, kad Konstitucinis Teismas, vertindamas nacionalinės teisės aktų, kuriais įgyvendinami Europos Sąjungos teisės aktai, konstitucingumą, yra du kartus kreipęsis į ESTT dėl prejudicinio sprendimo priėmimo. Tai buvo padaryta Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 8 d. ir 2017 m. gruodžio 20 d. sprendimais.

I.III National human rights catalogues

- **Is the catalogue of human rights part of the constitution of your country? If so, how is it incorporated (a separate constitutional charter, a part of the Constitution, a part of the constitutional order)? What is its structure?**

Žmogaus teisių ir laisvių katalogas yra Konstitucijos dalis. Žmogaus teisės ir laisvės yra įtvirtintos įvairiuose Konstitucijos skirsniuose, *inter alia* Konstitucijos preambuleje, jos II skirsnyje („Žmogus ir valstybė“), III skirsnyje („Visuomenė ir valstybė“), IV skirsnyje („Tautos ūkis ir darbas“), XIII skirsnyje („Užsienio politika ir valstybės gynimas“). Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad Konstitucijoje įtvirtintos žmogaus teisės ir laisvės sudaro vieningą ir darnią sistemą; Konstitucijoje yra įtvirtinta tokia žmogaus teisių ir laisvių samprata, kad vienu asmenų teisės ir laisvės sugyvena su kitų asmenų teisėmis ir laisvėmis (2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas taip pat yra konstatavęs, kad Konstitucijoje nėra išsamaus ir baigtinio žmogaus teisių ir laisvių sąrašo; joks teisės aktas negali nustatyti prigimtinių teisių ir laisvių baigtinio sąrašo (1995 m. sausio 24 d. išvada).

Šiame kontekste paminėtina, jog Konstitucijos 18 straipsnyje, kuriuo prasideda Konstitucijos II skirsnis „Žmogus ir valstybė“, nustatyta, kad „žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtines“. Kaip yra pažymėjęs Konstitucinis Teismas, jame įtvirtintas žmogaus teisių ir laisvių prigimtinio pobūdžio pripažinimo principas (2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas); prigimtinis žmogaus teisių pobūdis reiškia, kad jos yra neatskiriamos nuo individo, nesusietos nei su teritorija, nei su tauta; žmogus jas turi nepriklausomai nuo to, ar jos yra įtvirtintos valstybės teisės aktuose, ar ne (1998 m. gruodžio 9 d., 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimai); pirminis prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių šaltinis yra pati žmogaus prigimtis (1996 m. lapkričio 20 d. nutarimas). Pasak Konstitucinio Teismo, žmogaus teisių ir laisvių prigimtinio pobūdžio pripažinimo principas atsiskleidžia ir įvairiuose Konstitucijos straipsniuose (jų dalyse), įtvirtinančiuose tam tikras žmogaus teises ir laisves; šis principas yra ir vienas iš Lietuvos Respublikos, kaip demokratinės teisinės valstybės, konstitucinės santvarkos pagrindų: vienas svarbiausių demokratinės teisinės valstybės uždavinių – ginti ir saugoti šias teises ir laisves; prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių įtvirtinimas Konstitucijoje suponuoja įstatymų leidėjo, kitų teisėkūros subjektų pareigą leidžiant asmens ir valstybės santykius reguliuojančius teisės aktus vadovautis žmogaus teisių ir laisvių prioritetu, nustatyti pakankamas žmogaus teisių ir laisvių apsaugos ir gynimo priemones, jokių būdu šių teisių ir laisvių nepažeisti ir neleisti, kad jas pažeistų kiti (2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas).

- **What is the historical background of the creation of the national catalogue of human rights in your country? Is the respective legislation in your country based on other legislation (previous or foreign), or is it original?**

Konstitucijoje įtvirtintas žmogaus teisių ir laisvių katalogas pirmiausia grindžiamas Lietuvos istorine ir konstitucine tradicija. Antai Konstitucijos preambulėje skelbiama, kad Lietuvių tautos teisiniai pamatai grįsti Lietuvos Statutais ir Lietuvos Respublikos Konstitucijomis. Žmogaus teisių ir laisvių katalogo susiformavimui taip pat turėjo įtakos tarptautinis kontekstas. 1992 m., patvirtinus Laikinosios komisijos Konstitucijos projektui parengti darbo organizavimo tvarką, buvo numatyta, kad, rengdama Konstitucijos projektą, ši komisija turės atsižvelgti ne tik į tarpukario Lietuvos valstybės konstitucijas, bet ir į Europos valstybių ir kitų šalių demokratines konstitucijų ištakas⁴.

I.IV The mutual relationship between different catalogues of human rights

- **Can you give examples from the case law of your court related to the use of any of the international catalogues?**

Šiuo aspektu gali būti paminėtas, pvz., Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas, kuriame Konstitucinis Teismas vertino Valstybinės šeimos politikos koncepcijos, pagal kurią ateityje turėjo būti priimami atitinkami šeimos santykius reguliuojantys teisės aktai, nuostatų konstitucingumą. Ginčijamos nuostatos įtvirtino tik santuoka pagrįstos šeimos sampratą. Pagal jas, pavyzdžiui, kartu gyvenantys, tačiau nesusituokę vyras ir moteris, taip pat ir auginantys vaikus (įvaikius), nebuvo laikomi šeima. Konstitucinis Teismas pripažino šį teisinį reguliavimą prieštaraujančiu Konstitucijos 38 straipsnio 1 ir 2 dalims, kuriose buvo įtvirtinta šeimos, kaip konstitucinės vertybės, galinčios būti sukurtos ne tik santuokos pagrindu, samprata. Pagal ją saugomi bei ginami ir kitokios nei santuokos pagrindu sudarytos šeimos santykiai, *inter alia* nesusituokusių ir nebuvusių susituokusių vyro ir moters, taip pat jų vaikų (įvaikių) bendro gyvenimo santykiai, grindžiami šeimai, kaip konstituciniam institutui, būdingais pastoviais emocinio prierašumo, tarpusavio supratimo, atsakomybės, pagarbos, bendro vaikų auklėjimo ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas.

Konstitucinis Teismas, aiškindamas konstitucinę šeimos sampratą, atsižvelgė ir į tarptautinius Lietuvos valstybės įsipareigojimus, prisiimtus ratifikavus EŽTK. EŽTK 8 straipsniu garantuojama teisė į šeimos gyvenimo gerbimą.

Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad EŽTT jurisprudencijoje analizuojama šeimos samprata EŽTK 8 straipsnio kontekste neapsiriboja tradicinės šeimos, kuriamos santuokos pagrindu, sąvoka. Konstitucinio Teismo teigimu, EŽTT ne kartą yra konstatavęs, kad pagal EŽTK 8 straipsnį yra ginami ir kiti bendro gyvenimo santykiai, kuriuos apibūdina asmenų tarpusavio ryšių pastovumas, prisiimtų įsipareigojimų pobūdis, bendrų vaikų turėjimas ir kt. Konstitucinis Teismas taip pat pažymėjo, kad EŽTT jurisprudencijoje nėra pateikta išsamaus kriterijų, pagal kuriuos galima apibrėžti šeimą, sąrašo.

⁴ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1992 m. sausio 22 d. nutarimas „Dėl Laikinosios komisijos Konstitucijos projektui parengti darbo organizavimo“. *Dokumentų rinkinys*, Nr. 4, p. 588–590.

Dar vienas Konstitucinio Teismo nutarimas, kuris gali būti paminėtas suformuluoto klausimo kontekste, buvo priimtas 2019 m. sausio 11 d.

Šiame nutarime Konstitucinis Teismas vertino Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ nuostatų atitikimą Konstitucijai. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad, priešingai, nei teigė pareiškėjas, pagal ginčytą teisinį reguliavimą leidimas laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje (toliau – leidimas laikinai gyventi) užsieniečiui, kuris nėra Europos Sąjungos ar Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybės narės pilietis, šeimos susijungimo atveju gali būti išduodamas ne tik tada, kai Lietuvos Respublikoje gyvena tokio užsieniečio kitos lyties šeimos narys – asmuo, su kuriuo kitoje valstybėje teisėtai sudaryta santuoka ar registruotos partnerystės sutartis ir kuris yra Lietuvos Respublikos pilietis arba užsienietis (kuris nėra Europos Sąjungos ar Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybės narės pilietis), turintis leidimą gyventi. Pagal ginčytą teisinį reguliavimą toks leidimas gali būti išduodamas ir tada, kai Lietuvos Respublikoje gyvena tokio užsieniečio tos pačios lyties šeimos narys – asmuo, su kuriuo kitoje valstybėje teisėtai sudaryta santuoka ar registruotos partnerystės sutartis ir kuris yra Lietuvos Respublikos pilietis arba užsienietis (kuris nėra Europos Sąjungos ar Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybės narės pilietis), turintis leidimą gyventi. Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad leidimas laikinai gyventi užsieniečiui šeimos susijungimo atveju gali būti neišduodamas bendrais įstatymu nustatytais atsisakymo išduoti užsieniečiui leidimą gyventi pagrindais, kaip antai dėl galimos grėsmės valstybės saugumui, viešajai tvarkai ar žmonių sveikatai, neatitikties bendrosioms leidimo laikinai gyventi išdavimo sąlygoms, sudarytos santuokos ar registruotos partnerystės fiktyvumo. Tačiau atsisakymas išduoti tokį leidimą negali būti grindžiamas vien užsieniečio lytine tapatybe ir (ar) seksualine orientacija.

Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad tik taip aiškinamas ginčijamas reguliavimas vertintinas kaip nepažeidžiantis iš Konstitucijos kylančių reikalavimų.

Minėtame nutarime aiškindamas Konstitucijos nuostatas, susijusias su Europos Sąjungos, *inter alia* Lietuvos Respublikos, piliečių laisvu judėjimu Europos Sąjungoje, *inter alia* Lietuvos Respublikoje, Konstitucinis Teismas rėmėsi ir atitinkamomis Europos Sąjungos teisės nuostatomis bei jas aiškinančia ESTT praktika.

Apibendrinamas Europos Sąjungos teisinį reguliavimą šioje konstitucinės justicijos byloje aktuali aspektu, Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad pagal jį:

- Europos Sąjunga grindžiama tokiomis pamatinėmis vertybėmis kaip pagarba žmogaus orumui, laisve, demokratija, lygybe, teisine valstybe ir pagarba žmogaus teisėms, įskaitant mažumoms priklausančių asmenų teises;

- santuokos ir registruotos partnerystės sutarties sudarymo sąlygų teisinis reguliavimas yra valstybių narių kompetencijai priskirta sritis;

- viena iš Europos Sąjungos piliečių teisių yra teisė laisvai judėti ir apsigyventi valstybių narių teritorijoje;

- užtikrinant laisvą asmenų judėjimą turi būti gerbiamas Europos Sąjungos piliečių privatus ir šeimos gyvenimas, paisoma bet kokios diskriminacijos, *inter alia* dėl lyties, seksualinės orientacijos, draudimo;

- Europos Sąjungos piliečio teisė laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje suteikiama ir jo šeimos nariams, kuriais yra laikomi *inter alia* jo sutuoktinis, taip pat partneris, su kuriuo Europos Sąjungos pilietis sudarė registruotą partnerystę, remiantis valstybės narės teisės

aktais, jei priimančioji valstybė narė traktuoja registruotą partnerystę kaip lygiavertę santuokai, ir laikantis atitinkamuose priimančiosios valstybės narės teisės aktuose nustatytų reikalavimų;

– valstybės narės privalo atsižvelgti į tos pačios lyties asmenų kitoje valstybėje narėje teisėtai sudarytą santuoką, taip pat į registruotą partnerystę (jei pagal priimančiosios valstybės narės teisę registruota partnerystė traktuojama kaip lygiavertė santuokai) tiek, kiek tai būtina šių asmenų teisių, kylančių iš Europos Sąjungos teisės, *inter alia* teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, įgyvendinimui užtikrinti;

– tokia pareiga nepažeidžia atitinkamos valstybės narės nacionalinio savitumo ir nekelti grėsmės viešajai tvarkai; viešosios tvarkos, kaip nukrypimo nuo pagrindinės laisvės pateisinimo, sąvoka asmenų judėjimo laisvės ribojimo kontekste suprantama siaurai: viešąją tvarką galima remtis tik realios ir gana didelės grėsmės, kylančios pagrindiniam visuomenės interesui, atveju.

- **Has your court considered the relationship/hierarchy/competition of the catalogues of human rights in light of the protection afforded?**

Kaip minėta, Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvadoje buvo sprendžiama dėl EŽTK suderinamumo su Konstitucija. Įvertinęs pareiškėjo nurodytas EŽTK ir jos protokolo nuostatas, Konstitucinis Teismas padarė išvadą, kad jos neprieštarauja Konstitucijai. Šioje išvadoje pabrėžta, kad EŽTK tiesiogiai neformuluojamas, nes jo ir nebūtų galima įgyvendinti, reikalavimas, kad valstybės vidaus teisės normos paraižiai atitiktų EŽTK normų turinį. Joje taip pat nėra griežtai nurodoma, kokiais būdais turi būti įgyvendinamos EŽTK įtvirtintos žmogaus teisės. Pati valstybė nustato, kokiais būdais ji užtikrins EŽTK nuostatų taikymą. Konstitucijos ir EŽTK normų suderinamumo (santykio) aiškinimas turi būti prasminis, loginis, o ne tik pažodinis. Vien pažodinis žmogaus teisių aiškinimas yra nepriimtinas žmogaus teisių apsaugos prigimčiai. Taip teigdamas, Konstitucinis Teismas rėmėsi ir TPPTP 5 straipsnio antrąja dalimi, kurioje nustatyta: „Negali būti leidžiama niekaip apriboti ar sumažinti pagrindinių žmogaus teisių, pripažintų ar galiojančių kurioje nors valstybėje, šio Pakto dalyvėje, taikant įstatymus, konvencijas, taisykles ar papročius ta dingstimi, kad šis Paktas tokių teisių nepripažįsta ar jas pripažįsta mažesniu mastu.“

Konstitucinis Teismas pabrėžė ir tai, kad pagrindinės žmogaus teisės, laisvės ir jų garantijos, vienokia ar kitokia žodine forma suformuluotos Konstitucijoje, dar neleidžia teigti, jog šios formuluotės visais atvejais yra absoliučios jų taikymo prasme. Įstatymu žmogaus teisės, laisvės ir jų garantijos gali būti suformuluotos plačiau, negu jos pažodžiui išreikštos konkrečiame Konstitucijos straipsnyje ar jo dalyje. Taigi platesnis jų taikymas įmanomas, jeigu jį numato kitas teisės aktas, turintis įstatymo galią (šiuo atveju – EŽTK ir jos protokolai). Čia lemiamą reikšmę turi Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalis, nustatanti Seimo ratifikuotų tarptautinių sutarčių inkorporavimo, taigi ir jų taikymo tolygiai su įstatymais, principą Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje. Konstitucinis Teismas pripažino, kad EŽTK nuostatos, apibrėžiančios žmogaus teises ir laisves, gali būti taikomos kartu su Konstitucijos nuostatomis, jeigu jos pastarosioms neprieštarauja.

Šio klausimo kontekste taip pat primintina, kad, kaip yra pažymėjęs Konstitucinis Teismas, Lietuvos įstatymai negali nustatyti žemesnių standartų, negu nustatytieji pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas (Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 18 d. nutarimas).

- **Is there an established procedure for choosing a specific catalogue of human rights in cases where the right is protected under more catalogues (NB: The application of the Charter is binding in EU member states subject to compliance with Article 51(1), i.e. its application is not discretionary.)**

Kaip minėta, nagrinėdamas su žmogaus teisėmis ir laisvėmis susijusias konstitucinės justicijos bylas, Konstitucinis Teismas remiasi tarptautine ir Europos Sąjungos teise. Tai darydamas, jis atsižvelgia į konstitucinės justicijos bylos dalyką ir tarptautinius Lietuvos valstybės prisiimtus įsipareigojimus.

II. SPECIAL PART – SPECIFIC ISSUES RELATED TO SELECTED FUNDAMENTAL RIGHTS

II.I Right to life

- **What is the original wording of the provision protecting this right in your national catalogue?**

Konstitucijos 19 straipsnyje nustatyta, kad žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas.

- **Is it possible to restrict the right? If so, how and under what conditions?**

Konstitucinis Teismas 1998 m. gruodžio 9 d. nutarime, kuriame pripažino baudžiamajame įstatyme įtvirtintos mirties bausmės nesuderinamumą su Konstitucija, pažymėjo, kad Konstitucijos 19 straipsnyje nėra nustatyta jokių išimčių, kurios valstybės vardu leistų atimti gyvybę.

- **Has your court considered this right/its interpretation or enshrinement in more detail? If so, please provide practical details and list the catalogues of human rights applied.**

Minėtame 1998 m. gruodžio 9 d. nutarime Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad pagal Konstituciją žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtines. Prigimtinis žmogaus teisių pobūdis reiškia, kad jos yra neatskiriamos nuo individo, nesusietos nei su teritorija, nei su tauta. Prigimtines teises žmogus turi nepriklausomai nuo to, ar jos yra įtvirtintos valstybės teisės aktuose, ar ne. Šias teises turi kiekvienas žmogus, tai reiškia, kad jas turi ir geriausiai, ir blogiausiai žmonės. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas iš prigimtinių teisių išskyrė žmogaus gyvybę ir orumą ir pažymėjo, kad žmogaus gyvybė ir jo orumas sudaro asmenybės vientisumą, reiškia žmogaus esmę. Gyvybė ir orumas yra neatimamos žmogaus savybės, todėl negali būti traktuojamos atskirai. Žmogaus gyvybė ir orumas, kaip išreiškiantys žmogaus vientisumą ir jo nepaprastą esmę, yra aukščiau įstatymo. Atsižvelgiant į tai, žmogaus gyvybė ir orumas vertintini kaip ypatingos vertybės. Konstitucijos paskirtis tokiu atveju yra užtikrinti šių vertybių gynimą ir gerbimą. Šie reikalavimai keliami visų pirma pačiai valstybei.

Konstitucinis Teismas 1998 m. gruodžio 9 d. nutarime taip pat pažymėjo, kad žmogaus teisę į gyvybę užtikrina gana plati teisinių priemonių sistema, įtvirtinta ir pačioje Konstitucijoje, ir

daugelyje kitų įstatymų. Teisinis reguliavimas kartu su moralės, religijų ir kitomis socialinėmis normomis pirmiausia skirtas žmogaus teisei į gyvybę saugoti. Teisė į gyvybę yra kiekvieno žmogaus prigimtinė teisė. Ji nedaloma. Arba gyvybė yra, arba jos nėra. Teismo nuosprendžiu teisiamajam gali būti atimama gyvybė arba neatimama. Pastaruoju atveju paskiriama kitokia bausmė. Paskyrus mirties bausmę ir ją įvykdžius, žmogaus gyvybės nebėlieka. Kartu paneigiama ir šio žmogaus prigimtinė teisė į gyvybę, kurią gina Konstitucija.

Vertindamas baudžiamajame įstatyme įtvirtintos mirties bausmės konstitucingumą, Konstitucinis Teismas taip pat nurodė, kad tuo atveju, kai teisiamajam skiriama mirties bausmė, teismas turi tik tokį pasirinkimą, kad gali paskirti šią bausmę arba jos neskirti. Tačiau įstatymas vienareikšmiškai nenurodo ir negali nurodyti, kada mirties bausmė turi būti paskirta. Todėl tokiu atveju galutinis sprendimas dėl mirties bausmės skyrimo priklauso ne tik nuo įstatymo, bet ir nuo teismo. Vadinasi, bus priimtas sprendimas skirti mirties bausmę arba jos neskirti – tai gali priklausyti nuo teisėjų psichologinės būsenos (nuo gailėsčio ar, atvirkščiai, griežtumo, baimės priimti neteisingą sprendimą ir pan.), gynybos ar kaltinimo profesionalumo ar aktyvumo, taip pat daugelio kitų subjektyvių aplinkybių. Pagaliau teismui gali būti sunku pagal objektyvius kriterijus spręsti, kuris žmogus nusipelnė mirties bausmės, o kuris – įkalinimo iki gyvos galvos. Be to, kad ir kokios garantijos teisinės valstybės baudžiamajame procese yra užtikrinamos, neatmestina klaidos galimybė. Teismai negali būti apsaugoti nuo tokios klaidos, o įvykdžius mirties nuosprendį nebėra jokių galimybių klaidą atitaisyti. Jau pati tikimybė, kad mirties bausmė gali būti nuteistas asmuo, nenusipelnęs jos arba visiškai nekaltas, nesiderina su Konstitucijoje garantuota teise į gyvybę.

Konstitucinis Teismas, atsižvelgdamas į Konstitucijos normų, saugančių žmogaus teisę į gyvybę ir orumą, visumą, konstatavo, kad Konstitucijoje nėra prielaidų įstatymo normoje nustatyti mirties bausmę.

Oficialiąją konstitucinę doktriną, susijusią su žmogaus teise į gyvybę, Konstitucinis Teismas plėtojo ir 2013 m. gegužės 16 d. nutarime, kuriame vertino įstatymuose įtvirtintas pareigas mokėti valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo įmokas. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas išvelgė žmogaus gyvybės ir orumo sąsają su žmogaus teise į kuo geresnę sveikatą. Konstitucinis Teismas šiame nutarime pažymėjo, kad žmogaus gyvybė ir orumas yra ypatingos, žmogaus vientisumą ir jo nepaprastą esmę išreiškiančios vertybės, kurias valstybė yra konstituciškai įpareigota saugoti ir ginti. Žmogaus orumas, teisė į gyvybę ir teisė į kuo geresnę sveikatą yra taip glaudžiai susiję, kad, viena vertus, neužtikrinus deramos sveikatos apsaugos, žmogaus teisės į gyvybę ir jo orumo apsauga taip pat nebūtų visavertė; kita vertus, teisė į gyvybės išsaugojimą ir gelbėjimą, kai jai kyla pavojus, yra neatsiejama, pamatinė prigimtinės žmogaus teisės į kuo geresnę sveikatą dalis. Taigi nuo žmogaus orumo ir teisės į gyvybę neatsiejama prigimtinė žmogaus teisė į kuo geresnę sveikatą ir socialinė teisė į sveikatos priežiūrą lemia konstitucinę valstybės priedermę rūpintis žmonių sveikata, *inter alia* apimančią valstybės pareigą užtikrinti medicinos pagalbą ir paslaugas žmogui susirgus. Įgyvendinant šią priedermę turi būti sukurta veiksminga sveikatos apsaugos sistema, sudarytos deramos sąlygos jai veikti.

Žmogaus teisių katalogai, kurie buvo taikomi (kuriais buvo remtasi) nagrinėjant su žmogaus teise į gyvybę susijusias bylas:

- Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (3 straipsnis);
- TPPTP (6 straipsnis);

– EŽTK (2 straipsnis).

- **Is there a difference between the case law of your court and the case law of international courts with respect to the protection of this right?**

Konstituciniam Teismui priimant 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimą, tuometinėje Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje EŽTK aiškinta kaip neįtvirtinanti bendro mirties bausmės draudimo. Tačiau Konstitucinis Teismas 1998 m. gruodžio 9 d. nutarime pabrėžė, kad EŽTK ir jos 2 straipsnis orientavo Europos Tarybos nares į mirties bausmės atsisakymą, o EŽTK Protokolas Nr. 6, kuriame be išlygų reikalaujama panaikinti mirties bausmę (nors Lietuva tuo metu buvo viena iš penkių jo nepasirašiusių Europos Tarybos valstybių), jau tiesiogiai įtvirtino mirties bausmės panaikinimą. Be to, Europos Taryba vis griežčiau reikalavo šią bausmę panaikinti. Atsižvelgdamas į šias aplinkybes, Konstitucinis Teismas padarė išvadą, kad mirties bausmės panaikinimas Europoje tampa visuotinai pripažinta norma.

II.II Freedom of expression

- **What is the original wording of the provision protecting this right in your national catalogue?**

Konstitucijos 25 straipsnyje nustatyta:

„Žmogus turi teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti.

Žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas.

Laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai.

Laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją nesuderinama su nusikalstamais veiksmais – tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymu, šmeižtu ir dezinformacija.

Pilietis turi teisę įstatymo nustatyta tvarka gauti valstybės įstaigų turimą informaciją apie jį.“

- **Is it possible to restrict the right? If so, how and under what conditions?**

Žr. atsakymą į tolesnį klausimą.

- **Has your court considered this right/its interpretation or enshrinement in more detail? If so, please provide practical details and list the catalogues of human rights applied.**

Konstitucinė įsitikinimų raiškos ir informacijos laisvės doktrina pradėta plėtoti 1995 m. balandžio 20 d. nutarime, kuriame pažymėta, kad teisė turėti įsitikinimus ir juos laisvai reikšti yra viena pagrindinių žmogaus teisių. Galimybė kiekvienam žmogui laisvai formuoti savo nuomonę bei pažiūras ir laisvai jas skleisti – būtina sąlyga demokratijai sukurti ir išsaugoti.

Aiškindamas Konstitucijoje įtvirtintos žmogaus įsitikinimų ir jų raiškos laisvės turinį Konstitucinis Teismas yra konstatavęs: įsitikinimai – talpi, įvairialypė konstitucinė sąvoka, apimanti politinius, ekonominius įsitikinimus, religinius jausmus, kultūrines nuostatas, etines, estetines pažiūras ir kt.; laisvė turėti įsitikinimus reiškia, kad žmogus yra laisvas pats formuoti savo įsitikinimus, formuoti ir reikšti savo pažiūras, pasirinkti pasaulėžiūros vertybes; jis yra ginamas nuo bet kokios prievartos, jo pažiūrų negalima kontroliuoti; valstybės institucijų pareiga – užtikrinti ir ginti šią asmens laisvę; įsitikinimų turinys – žmogaus privatus reikalas; įsitikinimų ir jų raiškos laisvė įtvirtina ideologinį, kultūrinį ir politinį pliuralizmą; jokios pažiūros ar ideologija negali būti paskelbtos privalomomis ir primestos individui; valstybė turi būti neutrali įsitikinimų atžvilgiu, ji neturi teisės nustatyti kokios nors privalomos pažiūrų sistemos; teisė laisvai reikšti įsitikinimus yra neatsiejama nuo laisvės juos turėti; įsitikinimų raiškos laisvė – tai galimybė savo mintis, pažiūras, įsitikinimus netrukdomai reikšti žodžiu, raštu, ženklais, kitokiais informacijos perdavimo būdais ir priemonėmis; įsitikinimų raiškos laisvė apima ir laisvę neatskleisti savo įsitikinimų, taip pat nebūti verčiamam juos atskleisti (pvz., 2000 m. birželio 13 d., 2005 m. liepos 8 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas savo nutarimuose taip pat yra atskleidęs konstitucinės įsitikinimų ir jų raiškos laisvės bei konstitucinės informacijos laisvės santykį. Kaip pažymėjo Konstitucinis Teismas, konstitucinė informacijos laisvė neatsiejama nuo konstitucinės įsitikinimų ir jų raiškos laisvės, yra jos sąlyga (2005 m. rugsėjo 19 d. nutarimas). Aiškindamas Konstitucijoje įtvirtintos informacijos laisvės, kaip žmogaus prigimtines laisvės, turinį, Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad ši laisvė yra vienas iš atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės, demokratinės valstybės pagrindų, svarbi įvairių Konstitucijoje įtvirtintų asmens teisių ir laisvių įgyvendinimo prielaida, nes asmuo visavertiškai įgyvendinti daugelį savo konstitucinių teisių ir laisvių gali tik turėdamas laisvę nekliudomai ieškoti, gauti ir skleisti informaciją (2002 m. spalio 23 d., 2004 m. sausio 26 d., 2005 m. liepos 8 d., 2005 m. rugsėjo 19 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas taip pat yra pažymėjęs, kad iš Konstitucijos 25 straipsnio, kitų Konstitucijos nuostatų, įtvirtinančių ir garantuojančių žmogaus laisvę ieškoti, gauti ir skleisti informaciją, kyla ir žiniasklaidos laisvė, taip pat ir laisvė reklamuoti prekes ir paslaugas, t. y. reklamos laisvė (2002 m. spalio 23 d., 2006 m. gruodžio 21 d., 2019 m. gegužės 16 d. nutarimai).

Oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje pažymėta ir tai, kad su konstitucinėmis žmogaus įsitikinimų ir jų raiškos bei informacijos laisvėmis labai daug bendra turi ir konstitucinė kūrybos laisvė, apimanti kūrybos proceso laisvę ir kūrybos sklaidos laisvę. Kūrybos laisvė yra viena svarbiausių saviraiškos laisvės, kuri visuotinai pripažįstama viena prigimtinių žmogaus laisvių ir kurią įtvirtina, gina ir saugo Konstitucija, apraiškų; kita vertus, saviraiškos laisvės turinys yra platesnis nei kūrybos laisvės ir ja neapsiriboja. Kūrybos laisvė (kaip ir saviraiškos laisvė apskritai) yra neatskiriama susijusi ir su Konstitucijos 25 straipsnyje įtvirtintomis žmogaus teise turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti (įsitikinimų ir jų raiškos laisve) ir laisve ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas (informacijos laisve), kurios savo ruožtu taip pat yra viena su kita tiesiogiai susijusios (žr. 2005 m. liepos 8 d. nutarimą).

Aiškindamas įsitikinimų raiškos ir informacijos laisvės ribojimo sąlygas, Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad laisvė turėti įsitikinimus apskritai negali būti ribojama, o laisvę reikšti įsitikinimus galima riboti tik įstatymo nustatyta tvarka ir tik tada, kai būtina apsaugoti Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalyje nurodytas vertybes – žmogaus sveikatą, garbę ir orumą, privatų gyvenimą, dorovę, ginti konstitucinę santvarką; pagal Konstitucijos 145 straipsnį įsitikinimų raiškos laisvę taip pat galima laikinai apriboti įvedus karo ar nepaprastąją padėtį (2000 m. birželio 13 d., 2005 m. liepos

8 d. nutarimai). Svarbu, kad Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalyje pateiktas vertybių, kurių apsauga galima pateisinti informacijos laisvės ribojimus, sąrašas negali būti laikomas išsamiu, baigtiniu, taigi neleidžiančiu laisvės gauti ir skleisti informaciją riboti tada, kai reikia apsaugoti kitas, Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalyje *expressis verbis* nepamintas, konstitucines vertybes (2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs ir tai, kad pagal Konstituciją riboti žmogaus teises ir laisves galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo (2005 m. liepos 8 d. nutarimas).

Žmogaus teisių katalogai, kurie buvo taikomi (kuriais buvo remtasi) nagrinėjant su įsitikinimų raiškos laisve susijusias bylas:

– EŽTK (10 straipsnis).

- **Is there a difference between the case law of your court and the case law of international courts with respect to the protection of this right?**

Tokių skirtumų nenustatyta.

II.III Right to privacy/right to respect for private life/right to private life

- **What is the original wording of the provision protecting this right in your national catalogue?**

Konstitucijos 22 straipsnyje nustatyta:

„Žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas.

Asmens susirašinėjimas, pokalbiai telefonu, telegrafo pranešimai ir kitoks susižinojimas neliečiami.

Informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą.

Įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, kėsinosi į jo garbę ir orumą.“

- **Is it possible to restrict the right? If so, how and under what conditions?**

Kaip yra pažymėjęs Konstitucinis Teismas, pagal Konstituciją asmens teisė į privatumą nėra absoliuti (2004 m. gruodžio 29 d., 2019 m. sausio 11 d. nutarimai). Jos ribojimus būtina pagrįsti tais pačiais konstituciniais kriterijais, kaip ir kitų pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių ribojimus: tai daroma įstatymu; apribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo (*inter alia* 2004 m. sausio 26 d., 2011 m. birželio 21 d., 2014 m. gegužės 9 d. nutarimai), pagal kurią asmens teisių ir laisvių įstatymu negalima riboti labiau, negu reikia teisėtiems ir visuomenei svarbiems tikslams pasiekti (*inter alia* 2011 m. liepos

7 d., 2014 m. balandžio 14 d., 2016 m. vasario 17 d. nutarimai); bendrų interesų apsauga demokratinėje teisinėje valstybėje negali paneigti konkrečios žmogaus teisės ar laisvės apskritai (*inter alia* 1998 m. gruodžio 9 d., 2003 m. kovo 24 d., 2015 m. vasario 26 d. nutarimai).

Viename naujausių nutarimų Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad įstatymu nustatant tam tikrus naudojimosi asmens teise į privatų ir šeimos gyvenimą apribojimus, kurie būtini demokratinėje visuomenėje ir kuriais siekiama konstituciškai svarbių tikslų, taip pat turi būti laikomasi konstitucinių asmenų lygiateisiškumo, proporcingumo principų; priešingu atveju būtų pažeistas ir pagal Konstitucijos 21 straipsnio 2, 3 dalis ginamas žmogaus orumas, t. y. būtų sudarytos prielaidos žeminti žmogaus orumą paneigiant jo laisvą asmenybę ir prigimtine lygybę savo orumu su kitais žmonėmis (2019 m. sausio 11 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad asmuo negali tikėtis privatumo, jeigu atlieka viešo pobūdžio veikas arba pažeidžia teisės normas, daro nusikaltimus ar kitus teisės pažeidimus (2000 m. gegužės 8 d., 2002 m. spalio 23 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas 2004 m. gruodžio 29 d. nutarime yra pažymėjęs, kad tais atvejais, kai iš įstatymų nustatyta tvarka gautų duomenų apie asmenų ryšius su organizuotomis nusikalstamomis grupėmis, nusikalstamais susivienijimais ar jų nariais yra pakankamas pagrindas manyti, kad šie asmenys gali daryti pavojingiausius nusikaltimus, t. y. kai tam tikra asmenų veikla, ryšiai liudija apie iškilusią grėsmę konstitucinėms vertybėms, *inter alia* žmogaus teisėms ir laisvėms, konstitucinei santvarkai, visuomenės, valstybės saugumui, viešajai tvarkai, įstatymu gali būti nustatomos prevencinės priemonės, numatančios tam tikrą šių asmenų elgesio kontrolę. Prevencinės priemonės, kuriomis siekiama riboti ir mažinti organizuotą nusikalstamumą, savaime nelaikytinos konstituciškai nepagrįstu žmogaus teisės į privatumą ribojimu, tačiau tik tuo atveju, jeigu jos nustatytos įstatymu, jeigu jos yra būtinos demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti Konstitucijos ginamas ir saugomas vertybes, jeigu jomis nėra paneigiama žmogaus teisės į privatumą prigimtis bei esmė, taip pat jeigu jos yra proporcingos siekiamam tikslui, kurio negalima pasiekti kitu būdu.

Pagal Konstitucinio Teismo praktiką laisvės atėmimu nuteistų asmenų teisė į susirašinėjimo neliečiamumą gali būti ribojama, tačiau įstatymų leidėjas privalo nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuriuo būtų sudarytos prielaidos pakankamai individualizuoti šios nuteistųjų teisės ribojimus, įvertinus individualią jų padėtį ir kitas svarbias aplinkybes (2015 m. vasario 26 d. nutarimas).

Pagal Konstitucijos 145 straipsnį taip pat ir teisė į privatumą gali būti laikinai apribota įvedus karo ar nepaprastąją padėtį.

- **Has your court considered this right/its interpretation or enshrinement in more detail? If so, please provide practical details and list the catalogues of human rights applied.**

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad privatus žmogaus gyvenimas – tai individo asmeninis gyvenimas: gyvenimo būdas, šeimninė padėtis, gyvenamoji aplinka, santykiai su kitais asmenimis, individo pažiūros, įsitikinimai, įpročiai, jo fizinė ir psichinė būklė, sveikata, garbė, orumas ir kt. (2002 m. rugsėjo 19 d., 2003 m. kovo 24 d. nutarimai, 2017 m. gruodžio 19 d. išvada). Iš Konstitucijoje įtvirtinto privataus gyvenimo neliečiamumo kyla asmens teisė į privatumą (2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas), kuri apima privatų, šeimos ir namų gyvenimą, asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, garbę ir reputaciją, asmeninių faktų slaptumą, draudimą skelbti gautą ar surinktą

konfidencialią informaciją ir kt. (*inter alia* 1999 m. spalio 21 d., 2002 m. spalio 23 d. nutarimai, 2017 m. gruodžio 19 d. išvada).

Konstitucinio Teismo teigimu, Konstitucijos 22 straipsnio 3 ir 4 dalių nuostatos yra vienos svarbiausių asmens privataus gyvenimo neliečiamybės garantijų: jomis asmens privatus gyvenimas saugomas nuo valstybės, kitų institucijų, jų pareigūnų, kitų asmenų neteisėto kišimosi (2002 m. rugsėjo 19 d., 2004 m. gruodžio 29 d., 2019 m. sausio 11 d. nutarimai). Savavališkai ir neteisėtai kišantis į žmogaus privatų gyvenimą kartu yra kėsinamasi į jo garbę ir orumą (*inter alia* 2004 m. gruodžio 29 d., 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimai, 2017 m. gruodžio 19 d. išvada); žmogaus privataus gyvenimo apsauga neatsiejama nuo jo orumo apsaugos (2017 m. gruodžio 19 d. išvada, 2019 m. sausio 11 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas 2002 m. spalio 23 d. nutarime yra pažymėjęs, kad Konstitucijos 22 straipsnio nuostatos, įtvirtinančios privataus gyvenimo neliečiamumą, yra susijusios su kitomis Konstitucijos nuostatomis ir aiškintinos atsižvelgiant į jas. Tarp Konstitucijos 22 ir 25 straipsniuose įtvirtintų vertybių yra pusiausvyra. Įstatymų leidėjui reguliuojant visuomenės informavimo santykius kyla pareiga paisyti minėtų konstitucinių vertybių pusiausvyros. Esama tokių privataus gyvenimo sričių (pavyzdžiui, intymus gyvenimas), apie kurias informacija be asmens sutikimo apskritai negali būti renkama ir skelbiama, nebent (ir tik tuo mastu, kuriuo) tai padeda atskleisti to asmens padarytą nusikaltimą.

Žmogaus teisių katalogai, kurie buvo taikomi (kuriais buvo remtasi) nagrinėjant su teise į privatumą susijusias bylas:

- Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (12 straipsnis);
- EŽTK (8 straipsnis);
- Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (7 straipsnis).

- **Is there a difference between the case law of your court and the case law of international courts with respect to the protection of this right?**

Tokių skirtumų nenustatyta.

II.IV Freedom of religion

- **What is the original wording of the provision protecting this right in your national catalogue?**

Konstitucijos 26 straipsnyje nustatyta:

„Minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė yra nevaržoma.

Kiekvienas žmogus turi teisę laisvai pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą ir vienas ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikinėti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą ir mokyti jo.

Niekas negali kito asmens versti nei būti verčiamas pasirinkti ar išpažinti kurią nors religiją arba tikėjimą.

Žmogaus laisvė išpažinti ir skleisti religiją arba tikėjimą negali būti apribota kitaip, kaip tik įstatymu, ir tik tada, kai būtina garantuoti visuomenės saugumą, viešąją tvarką, žmonių sveikatą ir dorovę, taip pat kitas asmens pagrindines teises ir laisves.

Tėvai ir globėjai nevaržomi rūpinasi vaikų ir globotinių religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus.“

- **Is it possible to restrict the right? If so, how and under what conditions?**

Kaip minėta, pagal Konstitucijos 26 straipsnio 4 dalį žmogaus laisvė išpažinti ir skleisti religiją arba tikėjimą negali būti apribota kitaip, kaip tik įstatymu, ir tik tada, kai būtina garantuoti visuomenės saugumą, viešąją tvarką, žmonių sveikatą ir dorovę, taip pat kitas asmens pagrindines teises ir laisves.

Konstitucinis Teismas 2000 m. birželio 13 d. nutarime taip pat yra pažymėjęs, kad minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė yra nevaržoma. Minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė teisinio reguliavimo dalyku tampa tik tokiu mastu, koku žmogus veikdamas išreiškia savo mintis ar tikėjimą. Kol jis tik išpažįsta religiją arba tikėjimą, tai yra jo neliečiamo privataus gyvenimo sritis. Šios būsenos negalima niekaip apriboti. Šiuo požiūriu tikėjimo laisvė – absoliuti žmogaus laisvė. Neginčijama yra ir žmogaus laisvė neatskleisti savo požiūrio į tikėjimo ar netikėjimo dalykus.

- **Has your court considered this right/its interpretation or enshrinement in more detail? If so, please provide practical details and list the catalogues of human rights applied.**

Konstitucinis Teismas 2000 m. birželio 13 d. ir 2017 m. liepos 4 d. nutarimuose yra pažymėjęs, kad konstitucinė minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė yra viena pamatinių žmogaus laisvių, kuri užtikrina galimybę įvairių pažiūrų žmonėms gyventi atviroje, teisingoje ir darnioje pilietinėje visuomenėje; ši laisvė – ne tik savaiminė demokratijos vertybė, bet ir svarbi garantija, kad bus visavertiškai įgyvendinamos kitos žmogaus konstitucinės teisės ir laisvės; minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė pagal turinį yra Konstitucijos 25 straipsnyje įtvirtintos platesnės žmogaus laisvės turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti konkretnė išraiška.

Pagal Konstituciją valstybė turi pareigą užtikrinti, kad niekas nesikėsintų į asmens dvasios dalykus: nevaržytų jo prigimtines laisvės pasirinkti jam priimtina religiją ar nepasirinkti jokios, pakeisti pasirinktą religiją ar jos atsisakyti. Valstybė negali nustatyti privalomų reikalavimų, kad asmuo nurodytų savo tikėjimą, požiūrį į tikėjimo dalykus. Kita vertus, valstybė turi pareigą užtikrinti, kad pats tikintysis ar netikintysis (vienas arba su kitais) naudotųsi jam garantuota minties, tikėjimo ir sąžinės laisve taip, kad nebūtų pažeistos kitų asmenų teisės ir laisvės: pagal Konstitucijos 28 straipsnį žmogus, įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, privalo laikytis Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų asmenų teisių ir laisvių, o 27 straipsnyje įtvirtinta, kad žmogaus įsitikinimais, praktikuojama religija ar tikėjimu negali būti pateisinamas nusikaltimas ar įstatymų nevykdymas (2000 m. birželio 13 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas 2000 m. birželio 13 d. nutarime yra pažymėjęs, jog Konstitucijos 26 straipsnio 3 dalies nuostata, kad niekas negali kito asmens versti nei būti verčiamas pasirinkti ar išpažinti kurią nors religiją arba tikėjimą, reiškia, jog jokios religinės ar materialistinės idėjos negali būti primetamos žmogui prieš jo norą ir valią. Tokiu primetimu nelaikytina tėvams ir globėjams Konstitucijos 26 straipsnio 5 dalyje garantuojama teisė rūpintis vaikų ir globotinių religiniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus. Pagal Konstitucijos 26 straipsnio 2 dalį žmogus yra laisvas

pasirinkti tą religiją arba tikėjimą, kuris priimtinas pačiam pasirenkančiajam, kartu – ir teisę nepasirinkti jokios religijos arba tikėjimo.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad Konstitucijoje yra įtvirtintas valstybės ir bažnyčios atskirumo principas. Šis principas, taip pat Konstitucijoje įtvirtinta įsitikinimų, minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė, konstitucinis asmenų lygybės principas kartu su kitomis konstitucinėmis nuostatomis lemia valstybės pasaulėžiūrinį ir religinį neutralumą; tai, kad Lietuvos valstybė ir jos institucijos yra pasaulėžiūros ir religijos požiūriu neutralios, reiškia valstybės ir tikybos sričių, valstybės ir bažnyčių bei religinių organizacijų paskirties, funkcijų ir veiklos atirbojimą (2000 m. birželio 13 d. nutarimas).

Valstybės neutralumas ir pasaulietiškas reiškia ir tai, kad pagal Konstituciją žmogaus tikėjimas negali būti pagrindas atleisti jį nuo konstitucinių piliečio pareigų valstybei, *inter alia* nuo Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos pareigos atlikti karo arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą (2017 m. liepos 4 d. nutarimas).

Žmogaus teisių katalogai, kurie buvo taikomi (kuriais buvo remtasi) nagrinėjant su tikėjimo laisve susijusias bylas:

- EŽTK (9 straipsnis);
- Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (10 straipsnis);
- Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (14 straipsnio 1 dalis).

- **Is there a difference between the case law of your court and the case law of international courts with respect to the protection of this right?**

Tokių skirtumų nenustatyta.

II.V Prohibition of discrimination

- **What is the original wording of the provision protecting this right in your national catalogue?**

Konstitucijos 29 straipsnyje nustatyta:

„Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs.

Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.“

- **Is it possible to restrict the right? If so, how and under what conditions?**

Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad asmenų lygiateisiškumo principas savaime nepaneigia galimybės įstatymu nustatyti nevienodą, diferencijuotą teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų, priklausančių skirtingoms kategorijoms, atžvilgiu, jeigu tarp šių asmenų yra tokių skirtumų, kurie tokį diferencijuotą reguliavimą daro objektyviai pateisinamą (*inter alia* 2005 m. gegužės 13 d., 2012 m. vasario 6 d., 2017 m. gruodžio 1 d. nutarimai).

- **Has your court considered this right/its interpretation or enshrinement in more detail? If so, please provide practical details and list the catalogues of human rights applied.**

Aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio nuostatas Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, taip pat kad asmenys negali būti diskriminuojami ir jiems negali būti teikiama privilegijų. Konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas būtų pažeistas, jeigu tam tikri asmenys ar jų grupės būtų traktuojami skirtingai, nors tarp jų nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas (*inter alia* 2012 m. vasario 27 d., 2016 m. birželio 20 d., 2017 m. sausio 25 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad diskriminacija dažniausiai suprantama kaip žmogaus teisių varžymas atsižvelgiant į lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų arba kitus požymius (*inter alia* 2003 m. liepos 4 d., 2003 m. lapkričio 17 d., 2003 m. gruodžio 3 d. nutarimai). Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalis yra 1 dalies išvestinė, nes neleidžia pažeisti asmenų lygiateisiškumo – bendros taisyklės, suformuluotos Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje: „Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys yra lygūs“ (1995 m. sausio 24 d. išvada, 2019 m. sausio 11 d. nutarimas). Atsižvelgiant į tai, konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo turinys gali būti atskleistas tik aiškinant Konstitucijos 29 straipsnio 1 ir 2 dalis kartu. Todėl Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalis negali būti suprantama kaip įtvirtinanti baigtinį nediskriminavimo pagrindų sąrašą; priešingu atveju būtų sudarytos prielaidos paneigti Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje laidojamą visų asmenų lygybę įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms, t. y. pačią konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo esmę (2019 m. sausio 11 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas 2017 m. gruodžio 19 d. išvadoje viena iš pagal Konstitucijos 29 straipsnį draudžiamo diskriminavimo (kartu ir žmogaus orumo žeminimo) formų pripažino priekabiavimą, kuris suprantamas kaip užgaulus, nepriimtinas ar nepageidaujamas elgesys, kai dėl lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, taip pat dėl kitų požymių, kaip antai neįgalumo, amžiaus, lytinės orientacijos, siekiama pažeminti ar yra žeminamas asmens orumas ir kuriama jam priešiška, jį bauginanti, žeminanti ar žeidžianti aplinka.

Žmogaus teisių varžymą dėl jo lytinės tapatybės ir (ar) seksualinės orientacijos Konstitucinis Teismas 2019 m. sausio 11 d. nutarime taip pat pripažino viena iš pagal Konstitucijos 29 straipsnį draudžiamo diskriminavimo formų.

2019 m. sausio 11 d. nutarime svarbi Konstitucinio Teismo suformuluota doktrinos nuostata yra tai, kad demokratinėje teisinėje valstybėje tam tikru laikotarpiu vyraujančios daugumos visuomenės narių nuostatos ar stereotipai negali būti konstituciškai pateisinamu pagrindu, remiantis konstituciškai svarbiais tikslais, diskriminuoti asmenis vien dėl jų lytinės tapatybės ir (ar) seksualinės orientacijos.

Žmogaus teisių katalogai, kurie buvo taikomi (kuriais buvo remtasi) nagrinėjant su diskriminacijos draudimu susijusias bylas:

- EŽTK (14 straipsnis);
- Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (21 straipsnio 1 dalis).

- **Is there a difference between the case law of your court and the case law of international courts with respect to the protection of this right?**

Tokių skirtumų nenustatyta. Konstitucinis Teismas daugumoje konstitucinės justicijos bylų, susijusių su diskriminacijos draudimu, remiasi EŽTT praktika.

II.V Right to liberty

- **What is the original wording of the provision protecting this right in your national catalogue?**

Konstitucijos 20 straipsnyje nustatyta:

„Žmogaus laisvė neliečiama.

Niekas negali būti savavališkai sulaikytas arba laikomas suimtas. Niekam neturi būti atimta laisvė kitaip, kaip tokiais pagrindais ir pagal tokias procedūras, kokias yra nustatęs įstatymas.

Nusikaltimo vietoje sulaikytas asmuo per 48 valandas turi būti pristatytas į teismą, kur sulaikytajam dalyvaujant sprendžiamas sulaikymo pagrįstumas. Jeigu teismas nepriima nutarimo asmenį suimti, sulaikytasis tuojau pat paleidžiamas.“

- **Is it possible to restrict the right? If so, how and under what conditions?**

Konstitucinis Teismas 2000 m. gegužės 8 d. nutarime pabrėžė, kad žmogaus teisė į laisvę ir asmens neliečiamybę esant būtinybei gali būti ribojama. Tai gali būti daroma tik įstatymuose nustatytais pagrindais ir tvarka.

Pagal Konstituciją asmens, padariusio nusikaltimą, laisvė gali būti suvaržyta įstatymų nustatytais pagrindais ir tvarka. Suvaržius tokio asmens laisvę gali būti apribotos jo teisės ir laisvės, tarp jų ir susirašinėjimo neliečiamumas (2003 m. kovo 24 d., 2015 m. vasario 26 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas 1999 m. vasario 5 d. nutarime yra pažymėjęs, kad viena iš laisvės ribojimo rūšių – baudžiamajame procese taikomas kardomasis kalinimas (suėmimas). Šios kardomosios priemonės skyrimą, jos trukmę, suimtojo ir jo gynėjo teisę apskūsti nutartį paskirti kardomąjį kalinimą (suėmimą) arba nutartį pratęsti kardomojo kalinimo (suėmimo) terminą, kitas su kardomuoju kalinimu susijusias aplinkybes reglamentuoja įstatymas.

- **Has your court considered this right/its interpretation or enshrinement in more detail? If so, please provide practical details and list the catalogues of human rights applied.**

Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad žmogaus teisė į fizinę laisvę itin glaudžiai susijusi su žmogaus teise į asmens neliečiamybę. Žmogaus laisvės neliečiamybė yra sprendimų priėmimo laisvės prielaida; ji sudaro sąlygas atlikti bet kokius teisėtus veiksmus, įgyvendinti teises galimybes įvairiose gyvenimo srityse (2000 m. gegužės 8 d. nutarimas).

Konstitucijoje įtvirtinta žmogaus teisė į laisvę – tai visų pirma asmens apsauga nuo savavališko sulaikymo ar suėmimo. Konstitucijos 20 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas asmens sulaikymo teisėtumo principas: asmeniui neturi būti atimta laisvė kitaip, kaip tik tokiais pagrindais ir pagal tokias procedūras, kokios yra nustatytos įstatyme (1999 m. vasario 5 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas 1995 m. sausio 24 d. išvadoje yra pažymėjęs ir tai, kad Konstitucijos 20 straipsnio 3 dalies nuostatos esminė paskirtis yra garantuoti, kad nusikaltimo vietoje sulaikytas asmuo būtų pristatomas teismui per 48 valandas, o tai yra ne kas kita, kaip skubaus pristatymo garantija. Pagal Konstituciją teismas turi įvertinti ir sulaikymo teisėtumą, ir jo pagrįstumą.

Žmogaus teisių katalogai, kurie buvo taikomi (kuriais buvo remtasi) nagrinėjant su žmogaus teise į laisvę susijusias bylas:

– EŽTK (5 straipsnis).

- **Is there a difference between the case law of your court and the case law of international courts with respect to the protection of this right?**

Tokių skirtumų nenustatyta.